

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Факультет психології та соціальної роботи

Кафедра клінічної психології

Д и п л о м н а   р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«Соціально-психологічний аспект феномена самотності»**
«Socio-psychological aspect of the phenomenon of loneliness»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальність 053 Психологія

Кучманська Анастасія Григорівна

Керівник Кандидат психологічних наук, доцент
Данілова О.С.

_____ підпис

Рецензент Кандидат психологічних наук, доцент
Одеського національного медичного університету
Кокоріна Ю.Є.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 5 від 03 грудня 2019 р.
Завідувач кафедри

Піщевська Є.В.
(підпис) (ПП)

Захищено на засіданні ЕК №
протокол №   від   201   р.

Оцінка   /   /
(за національною шкалою, шкалою
ECTS, бали)

Голова ДЕК
Песядло Є.М.
(підпис) (ПП)

Одеса – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ САМОТНОСТІ	6
1.1. Історико-культурний генезис розуміння феномену почуття самотності у психологічній літературі	6
1.2. Основні концепції і види самотності	13
1.3. Феномен самотності в контексті християнського аспекту	19
1.4. Соціально-психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці	23
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2.ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	29
2.1. Організація та проведення пілотажного вивчення особливостей самотності в юнацькому віці.....	29
2.2. Аналіз отриманих результатів	34
2.3. Математична обробка результатів емпіричного дослідження.....	49
Висновки до другого розділу	52
РОЗДІЛ 3.СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЮНАКІВ ПРИ ПЕРЕЖИВАНІ ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ	54
3.1. Програма соціально-психологічного тренінгу для осіб, які перебувають в стані інтенсивного переживання відчуття самотності.	54
3.2. Перевірка ефективності розробленої програми.....	69
Висновки до третього розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні питання самотності стає особливо важливою проблемою в добу глобалізації в найважливіших сферах соціального життя. Формалізація стосунків породжує в особи почуття покинутості, непотрібності, відчуженості, що, зрештою, й ставить на часі проблему самотності. Тому важливо дослідити феномен самотності, як з боку його природи, так і форм прояву.

У наш час проблема людської самотності є актуальною як ніколи. У століття нових прогресивних технологій людина все частіше залишається наодинці з собою. Маючи велику кількість знайомих, друзів в різних соціальних мережах, незважаючи на наявність різних зв'язків на роботі, або в будь – якій іншій діяльності, людина, по суті залишається одна. Знижується цінність живого спілкування. Все більше поширюються такі явища як анонімність, соціальна відчуженість, що і призводить до самотності і бажанням уникнути суспільство будь-якими шляхами.

Проблема самотності є однією з найсерйозніших проблем людства, коли взаємини чомусь не складаються, не породжуючи ні дружби, ні любові, ні ворожнечі, залишаючи людей байдужими по відношенню один до одного. Людина стає самотньою тоді, коли починає усвідомлювати неповноцінність своїх відносин з іншими, особисто значимими для неї, коли вона відчуває гострий дефіцит задоволення в спілкуванні. В Україні на тему самотності існує невелика кількість наукових досліджень. Є кілька розробок, в яких розкривається проблема усамітнення людини у філософії та психології, дослідники розглядають самотність в контексті чоловічого та жіночого начала. У зарубіжній, зокрема, російській філософії, цей феномен аналізується в історико-філософському плані, та осмислюється історико-філософський аспект цієї проблеми, а також досліджується соціальний вимір самотності. Варто також виокремити дослідження західних психологів, які

розглядають соціально-психологічні аспекти самотності та її біологічне підґрунтя. Однак, незважаючи на величезну актуальність цієї проблеми, питання самотності в юнацькому віці, на нашу думку, ще недостатньо вивчене в психологічній літературі. Вивченням самотності займалися представники зарубіжної психологічної науки, такі як: Е. Берн, К. Боумен, М. Мід, Д. Рісмен, Г. Саллівен, Ф. Слейтер, Дж. Фландерс, Ф. Фромм-Рейхман, Ю.П. Кошелева, М.М. Литвак. Взаємозв'язок самотності та самооцінки досліджували М. Міцелі, Б. Мораш, Л. Пепло. Класифікація існуючих підходів до проблеми самотності запропонована Д. Перлманом та Л. Пепло. Дослідження самотності у вітчизняній науці проводилися менш інтенсивно. Різні соціальні та психологічні аспекти цієї проблеми розкрито в роботах Л.А. Варави, Н.Д. Володарської, О.В. Данчевої, В.І. Сіляєвої, Ю.М. Швалба. Вивченням переживання самотності в юнацькому віці займалися О.Б. Долгінова, І.С. Кон. Слід зазначити, що проведені дослідження не охоплюють усіх аспектів проблеми самотності. Однією з недостатньо досліджених залишається проблема вікових особливостей переживання почуття самотності та його гендерний аспект.

Саме тому, ми вважаємо, що дослідження переживання самотності в юнацькому віці є достатньо актуальним.

Об'єкт дослідження – становлення особистості в юнацькому віці.

Предмет дослідження – соціально-психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці.

Завдання дослідження:

- 1) дослідити теоретико-методологічні проблеми самотності та особливості розвитку самотності в юнацькому віці;
- 2) провести емпіричне дослідження соціально-психологічних особливостей переживання почуття самотності в юнацькому віці;
- 3) розробити програму психологічного супроводу (тренінгу) осіб юнацького віку, щодо проблеми інтенсивного переживання почуття самотності та перевірити її ефективність.

Методи дослідження:*теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичного й емпіричного матеріалу; *емпіричні:* тестування; анкетування; бесіда; методики психологічного дослідження: методика діагностики рівня суб'єктивного переживання почуття самотності (Рассела-Фергюсона); методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі; методика визначення рівня тривожності (Дж. Тейлора); методика диференційної діагностики депресивних станів (В.А.Жмурова).

Експериментальна база дослідження: Коледж економіки та соціальної роботи ОНУ ім. І.І. Мечникова. Всього в дослідженні прийняли участь 76 студентів, спеціальності «Соціальна робота», «Прикладна математика», «Фінанси, банківська справа та страхування».

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у систематизації теоретичного матеріалу з теми самотності та особливостей її переживання в юнацькому віці.

Практичне значення дослідження полягає в розробці засобів психологічної допомоги юнакам та дівчатам, які знаходяться в стані інтенсивного переживання почуття самотності. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі проведення лекційних та практичних занять у ВНЗ. Розроблена та апробована програма може бути використана у роботі практичного психолога та у діяльності соціальних служб для сім'ї та молоді.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена використанням валідних і надійних взаємодоповнюючих методик, різнобічним теоретичним дослідженням проблеми; адекватною репрезентативністю вибірки; застосуванням методів математичної обробки результатів.

Абробація результатів: основні положення роботи висвітлені у доповіді на V Міжнародній науково-практичній конференції «психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства» (16-17 жовтня 2019 р., м. Кременчук).

ВИСНОВКИ

На основі здійсненого дослідження та враховуючи поставлені завдання, ми зробили наступні висновки:

1. Проаналізувавши теоретико-методологічні аспекти досліджуваної проблеми, ми зробили висновок, що самотність – це складний, багатогранний та полідетермінований психологічний феномен, породжений свідомістю особистості і пережитий нею у вигляді негативного психоемоційного стану, змінити який вона не в силах, подолання якого мислиться за межами можливого та який зумовлений добровільною чи вимушеною соціальною ізоляцією, і як негативне суб'єктивне переживання, пов'язане з почуттями покинутості, відчуженості, непотрібності при об'єктивному залученні людини до різних сфер суспільного життя та спілкування.

Сутність самотності молоді як суб'єктивне явище включає емоційно-регулятивний, когнітивний і дієво-вольовий компонент і являє собою систему заходів, з одного боку, спрямованих на підвищення рівня ситуаційно-рольової адаптації особистості, а з іншого – на зміну ставлення суспільства до людей, які відчувають самотність.

Інтенсивність та частота переживання почуття самотності виступає важливою складовою розвитку особистості в юнацькому віці, оскільки визначає специфічність ставлення до життя, до усамітнення, особливість соціальних потреб, емоційного забарвлення соціальних контактів. Часте та інтенсивне переживання почуття самотності спричиняє негативне ставлення до життя, страх залишатися наодинці з собою, впливає на адекватність оцінки власних переживань.

2. В якості соціально-психологічних особливостей переживання юнаками відчуття самотності ми виділили:

Для хлопців юнацького віку більш характерне переживання відчуття самотності на середньому рівні, тоді як для дівчат більш властивий високий рівень;

У хлопців переживання самотності проявляється у виді самоприниження та нестерпної нудьги. У дівчат переживання самотності проявляється у виді відчаю та депресії;

Для хлопців суб'єктивними причинами самотності є: зміна місця мешкання, відчуженість та усамітнення. Для дівчат властива самотність з причин: відсутності партнера по стосункам або шлюбного партнера та зміна місця мешкання;

Основною реакцією хлопців на власну самотність є активне усамітнення тоді як для дівчат більше властивий соціальний контакт;

Спільною особливістю для хлопців і дівчат виступає переживання легкого рівня депресії як наслідку відчуття самотності;

Тривожність, у хлопців, які переживають відчуття самотності проявляється на середньому з тенденцією до низького та низькому рівнях. У дівчат спостерігається відмінність, а саме прояв тривожності на середньому з тенденцією до високого та високому рівнях;

Відчуття самотності у хлопців спонукає до використання ними вузького арсеналу типів міжособистісної взаємодії (альтруїстичний, авторитарний), а у дівчат даний арсенал більш широкий (дружелюбний, залежний, егоїстичний, підозрілий).

3. Нами було розроблена програма психологічного супроводу осіб юнацького віку, щодо проблеми інтенсивного переживання почуття самотності, яка складається з 4 блоків, які, в свою чергу, направлені на розвиток усвідомлюваності власних почуттів та почуття самотності, зниження тривожності та депресивності та розвиток рефлексивності.

Результати запропонованої програми свідчать про те, що вона дала можливість учасникам, з одного боку, відчуті власну спроможність рідше потрапляти в ситуацію розпаду значущих міжособистісних стосунків та, з

другого боку, долати переживання почуття самотності шляхом його прийняття та позитивного ставлення до оточуючого світу.

В якості рекомендацій для соціальних педагогів та практичних психологів, щодо профілактики та психологічного супроводу осіб юнацького віку, щодо проблеми інтенсивного переживання почуття самотності ми сформулювали наступні:

- 1) забезпечувати оволодіння студентами навичок саморозвитку особистості;
- 2) забезпечувати умови підвищення особистісної компетенції юнаків;
- 3) організовувати групову роботу спрямовану на зближення та згуртування студентів, особливо на етапі адаптації;
- 4) проводити тренінгові заняття, направлені на отримання юнаками навичок подолання окремих причин виникнення та переживання відчуття самотності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменкова В.В. Проблема отчуждения в психологии / В.В. Абраменкова // Вопросы психологии. – 1990. – №1. – С. 5-12.
2. Абульханова-Славская К.А. Человек в меняющемся мире / К.А. Абульханова-Славская // Психология личности в условиях социальных изменений. – М.: Ин-т психологии РАН, 1993. С. 4–20.
3. Августин Аврелий. Исповедь // Августин Аврелий. Исповедь; П. Абеляр. История моих бедствий. М.: Республика, 1992. С. 6-222
4. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания / Б.Г. Ананьев.– М.: Наука, 2000. – 380 с.
5. Андреева Г.М. Психология социального познания / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 239 с.
6. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева. – М.: Наука, 2003. – 324 с.
7. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл. – М.: Прогресс, 2002. – 332 с.
8. Бауман Ф. Индивидуализированное общество / Ф. Бауман. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
9. Бернс Р. Развитие Я – концепции и воспитание / Р. Бернс. – М.: Прогресс, 1996. – 422 с.
10. Бодалев А.А. Личность и общение / А.А. Бодалев. – М.: Педагогика, 2000. – 272 с.
11. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / Л.И. Божович. – М.: Изд-во ИПП, 1995. – 352 с. 1
12. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов. – СПб.: Питер, 1999. – 528 с.

13. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений / В.К. Вилюнас. – М., 1986. – 142 с.
14. Выготский Л.С. Проблемы возраста // Собр. соч.: в 6 т. – М 1984. – Т. 4. – С. 244 – 268.
15. Гагарин А.С. Одиночество как феномен человеческого бытия / А.С. Гагарин // Рациональность иррационального / под ред. В. И. Колосницына. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 1991. С. 77–109.
16. Гримак Л.П. Одиночество / Л.П. Гримак // Психические состояния / сост. и общ. ред. Л. В. Куликова. – СПб.: Питер, 2000. – С. 401-407.
17. Дейнега Г.В. Жизнь вдвоем: интимность и одиночество / Г.В. Дейнега. – М., 1992. – 408 с.
18. Джонг-Гирвельд Дж. Типы одиночества / Дж. Джонг-Гирвельд, Д. Раадшелдерс. – М.: Прогресс, 1989. – С. 301-319.
19. Долгинова О.Б. Изучение одиночества как психологического феномена / О.Б. Долгинова // Практическая психология. – 2000. – №4. – С. 28-36.
20. Ігнатенко І.В. Самотність у постмодерні / І.В. Ігнатенко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – Вип. 53 (№ 10). – С. 230-234.
21. Казанская В.Г. «Подросток. Трудности взросления» / В.Г. Казанская. – Питер. Серия: Практическая психология, 2008. – 282 с.
22. Кандиба М.О. Психологічні аспекти відношення жінок до самотності та її вплив на особистість / М.О. Кандиба // Проблема сучасної психології. – 2012.– Випуск 16. – С. 431-439.
23. Ковалев А.Г. Психология личности / А.Г. Ковалев. – М.: Мысль, 1973. – 341 с.
24. Колесникова Г.И. Одиночество: к вопросу определения понятия и классификации / Г.И. Колесникова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2014. – №10 (часть 1). – С. 115-117.

25. Колесникова Л.А. Лабиринты одиночества / Л.А. Колесникова // Перспективы метафизики. Классическая и неклассическая метафизика на рубеже веков: материалы междунар. конф., (Санкт-Петербург, 28-29 октяб. 1997 г.) / Санкт-Петербургское отделение Института человека РАН. – СПб.: 1997. – Электронный ресурс – Режим доступа: http://anthropology.ru/ru/texts/kolesnikova_1/perspm_11.html

26. Колісник Л.О. Особливості переживання самотності у старшому юнацькому віці / Л.О. Колісник // Вісник Одеського національного університету. Психологія. – 2014. – Т. 19, Вип. 1. – С. 102-110.

27. Кон И.С. Многоликое одиночество. / И.С. Кон // Популярная психология: Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов пединститутов / Сост. В. Мироненко. – М.: Просвещение, 1990. – С. 162-170.

28. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.

29. Коротева Е.М. Личностные типы и социально-психологические детерминанты одиночества в подростковом возрасте / Е.М. Коротева, Л.И. Дементий // Омский научный вестник. – 2010. – №4 (89). – С. 97-101.

30. Корчагина С.Г. Генезис, виды и проявления одиночества / С.Г. Корчагина. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 439 с.

31. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг. – СПб.: Питер Ком, 2000. – 784 с.

32. Крупник Е.П. Проблема психологической устойчивости / Е.П. Крупник // Психологические аспекты социальной нестабильности. – М.: Знание, 1995. – С. 87-91.

33. Кузнецов О.Н. Психология и психопатология одиночества / О. Н. Кузнецов, В.И. Лебедев. – М., 1992. – 244 с.

34. Лабиринты одиночества / Под общ. ред. Н.Е. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – 624 с

35. Лашук В.Г. Дослідження особливостей переживання самотності в молодому віці за допомогою методу фокус-груп / В.Г. Лашук // Актуальні

проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Т. 7. – Вип. 20. – С. 237-241.

36. Лебедев В.И. Психология и психопатология одиночества и групповой изоляции / В.И. Лебедев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 407 с.

37. Леонтьев Д.А. Экзистенциальный смысл одиночества / Д.А. Леонтьев // Экзистенциальная традиция: Философия, психология, психотерапия. – 2011. – № 2 (19). – С. 101-108.

38. Лэнге А. Грандиозное одиночество. Нарциссизм как антропологическо-экзистенциальный феномен / А. Лэнге // Московский психотерапевтический журнал. – 2002. – № 2. – С. 34-58.

39. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – М.: АСТ : АСТ Москва : ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 873 с.

40. Мид М. Одиночество, самостоятельность и взаимозависимость в контексте культуры / М. Мид // Лабиринты одиночества / Сост. Н. Е. Покровский. – М.: Прогресс, 1989. – С. 98-113.

41. Миускович Б. Одиночество: междисциплинарный поход / Б. Миускович // Лабиринты одиночества / Сост. Н. Е. Покровский. – М.: Прогресс, 1989. – С. 52-87.

42. Мовчан М.М. Самотність як полівекторний феномен: філософсько-антропологічний дискурс / М.М. Мовчан // Філософські обрії. – 2008. – № 20. – С. 124-137

43. Неумоева Е.В. Одиночество как общественно-историческое явление и как явление индивидуальной жизни / Е.В. Неумоева // Гуманитарный вектор. Вестник Забайкальского отделения Академии гуманитарных наук. – 2004. – № 1-2 (10-13). – Чита : Изд-во ЗабГПУ. – С.23-29.

44. Неумоева-Колчеданцева Е.В. Позитивный потенциал одиночества в юношеском возрасте / Е.В. Неумоева-Колчеданцева // Вестник Пермского университета. – 2012. – № 2 (10). – С. 112-120

45. Нечаев А.В. Онтология одиночества: Рассуждение о природе человеческого одиночества / А.В. Нечаев. – Самара: Изд-во «Самарский университет», 2004. – 282 с.

46. Пепло Л. Одиночество и самооценка / Л. Пепло, М. Мицели, Б. Мораш // Лабиринты одиночества / Сост. Н. Е. Покровский. – М.: Прогресс, 1989. – С. 169-191.

47. Перлман Д. Теоретические подходы к одиночеству / Д. Перлман, Л. Пепло // Лабиринты одиночества / Сост. Н. Е. Покровский. – М.: Прогресс, 1989. – С. 152-168.

48. Покровский Н.Е. Универсум одиночества: социологические и психологические очерки / Н. Е. Покровский, Г.В. Иванченко. – М. : Логос, 2008. – 408 с.

49. Покровский Н.Е. Универсум одиночества: социологические и психологические очерки // Н.Е. Покровский, Г.В. Иванченко. – М.: Университетская книга, Логос, 2008. – С. 63-75.

50. Прохоренкова Е.В. Влияние одиночества на духовное развитие человека / Е.В. Прохоренкова, Е.В. Неумоева // Человек и культура. Статьи и тезисы. – Тюмень : Издательство ТюмГУ, 2001. – С. 90 – 97

51. Психологический словарь / под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : Политиздат, 1985. – 494 с.

52. Психология одиночества / Гасанова П.Г., Омарова М.К. [текст]. – Киев: Общество с ограниченной ответственностью «Финансовая Рада Украины» (Киев), 2017. – 76 с.

53. Пузанова Ж.В. Одиночество как предмет эмпирического анализа / Ж.В. Пузанова // Социология: методология, методы, математическое моделирование. – 2009. – № 29. – С. 132-154.

54. Садлер У.А. От одиночества к аномии / У.А. Садлер, Т.Б. Джонсон // Лабиринты одиночества: Пер. с англ. / Сост., общ.ред. и предисл. Н.Е. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – С.21–51.

55. Сборник психологических тестов / сост. Е.Е. Миронова – Минск : Женский институт ЭНВИЛА, 2006. – Ч. 3. – 120 с.
56. Сіляева В.І. Жіноча самотність як психологічна проблема / В.І. Сіляева // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – №4. – С. 33-35.
57. Слободчиков И.М. Современные исследования переживания одиночества / И.М. Слободчиков // Психологическая наука и образование. – 2007. – № 3. – С. 23-34. 81
58. Тревога и тревожность / Под общ. Ред. В.М. Астапова. – СПб.: Питер, 2001. – 256 с.
59. Тудупова Т.Ц. Особенности проявления одиночества в подростковом возрасте / Т.Ц. Тудупова, И.С. Худякова // Вестник Бурятского государственного университета. – 2009. – № 5. – С. 135-141.
60. Фельдштейн Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности / Д.И. Фельдштейн. – М.: Флинта, 1999. – 672 с
61. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд. – М., 1989. – 384 с.
62. Фромм-Рэйхман Ф. Одиночество / Ф. Фромм-Рэйхман // Психиатрия. – 1959. № 22. – С. 1-15.
63. Хамитов Н.В. Философия одиночества. Опыт вживания в проблему. Одиночество женское и мужское / Н.В. Хамитов. – К. : Наук. думка, 1995. – 170 с.
64. Хараш А.У. Психология одиночества / А.У. Хараш // Педология – новый век. – 2000. – № 4. – С. 187-192.
65. Харламенкова Н.Е. Стратегии самоутверждения и ценностные предпочтения одинокого человека. / Н.Е. Харламенкова, И.В. Бабанова // Психологический журнал. – 1999. – Т. 20. – №2. – С. 21-28.
66. Холодкова О.Г. Особенности переживания одиночества в юношеском возрасте / О.Г. Холодкова, И.А. Половеева // Вестник Алтайского государственного педагогического университета. – 2017 – № 4(33). – С. 63-66.

67. Шагивалеева Г.Р. Культурологическое и психологическое понимание феномена одиночества / Г.Р. Шагивалеева // Концепт. – 2013. – Спецвыпуск № 01. – ART 13511. – 0,8 п. л. – URL: <http://e-koncept.ru/2013/13511.htm>. – Гос. рег. Эл № ФС 77-49965. – ISSN 2304-120X.
68. Шагивалеева Г.Р. Одиночество и особенности его переживания студентами: Монография / Г.Р. Шагивалеева. – Елабуга: Изд-во ОАО «Алмедиа», 2007. – 157 с.
69. Швалб Ю.М. Одиночество: Социально-психологические проблемы / Ю.М. Швалб, О.В. Данчева. – К.: Украина, 1991. – 270 с.
70. Эриксон Э. Детство и общество. / Э. Эриксон. – Санкт-Петербург, 1996. – 156 с. 1
71. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Пер. с англ. / Э. Эриксон. – М.: Прогресс, 1996. – 344 с.
72. Юнг К. Проблемы души нашего времени / пер. с нем. М.: Академический Проект, 2007. – 288 с.
73. Юрченко М.А. Ценностные характеристики одиночества в контексте идей экзистенциализма XX века / М.А. Юрченко // Гуманитарные и социальные науки. – 2007. – № 6. – С. 29–33.
74. Якобсон П.М. Психология чувств и мотиваций / П. М. Якобсон. – М.: НПО «Модек», 1998. – 304 с.
75. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / И. Ялом / [пер. с англ. Т. С. Дрabbкина]. – М. : РИМИС, 2008. – 604 с.
76. Fromm E. The Art Of Being. – Raymond Todd, 2006. – 325 p.
77. Hawkley L. C. Loneliness Matters: A Theoretical and Empirical Review of Consequences and
78. Heinrich L. M. The clinical significance of loneliness: A literature review / Heinrich L. M., Gullone E. // Clinical Psychological Review. – 2006. – № 26. – P. 695–718.
79. Loneliness and Social Isolation Among Older Irish People / Treacy P., Butler M., Byrne A., et. al. – Dublin, 2004. – 233 p.

80. Mechanisms / Louise C. Hawkley, John T. Cacioppo// The Society of Behavioral Medicine. – 2010. – № 40 (2). – P. 218–227.

81. Russell D. W. UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, validity, and factorstructure / David W. Russell // Journal of Personality Assessment. – 1996. – № 66. – P. 20–40.

82. Weiss R.S. Loneliness: the experience of emotional and social isolation / Robert Stuart Weiss. – Cambridge, MA: MIT Press, 1973. – 236 p.